

Tussenrapportage projectjaar 1

Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen

Tussenrapportage over het eerste projectjaar van de impactmonitoring van het project 'Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen'

13 december 2023 v.2

Stichting Solidair Groningen & Drenthe wil **Meer weten.**

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen	2
Impactmonitoring	3
Doelgroepen	3
Impactmonitoring projectjaar 1	4
Overzicht activiteiten en aantallen	4
Onderzoeksmethode en respons	5
Dataverzameling	6
Analyse van de antwoorden	6
Resultaten onderzoek	7
Resultaten leerlingen	7
Nulmeting	7
Evaluatie gastles en Arm & Rijk-spel	9
Resultaten leerkrachten / schoolteam	13
Nulmeting leerkrachten	13
Evaluatie teamtraining	18
Evaluatie gastlessen leerkrachten	20
Resultaten directies van scholen	21
Nulmeting en nameting directies van scholen	21
Conclusies	25
Conclusie leerlingen	25
Conclusie leerkrachten / schoolteam	26
Conclusie directies van scholen	27
Praktijkverhalen	29
Advies	32
Advies leerlingen	32
Advies leerkrachten / schoolteam	32
Advies directies van scholen	33
Advies functionarissen	34
Colofon	35

Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen

Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen (hierna: het project) is een uitbreiding van het gelijknamige project van Stichting Solidair Groningen & Drenthe in Westerkwartier. Het project richt zich op het creëren van **bewustwording** ten aanzien van armoede en sociale uitsluiting en beoogt in nauwe samenwerking met gemeenten, scholenkoepelorganisaties, scholen en lokale organisaties en initiatieven, langdurige ondersteuning mogelijk te maken om bij leerlingen **kanselijkheid** te bevorderen. De impactclaim van het project luidt als volgt:

In 3 jaar tijd is op 30 basisscholen in Oost-Groningen de kennis over en bewustwording van de gevolgen van armoede en sociale uitsluiting toegenomen en is structurele ondersteuning aanwezig om kanselijkheid te stimuleren, zodat ieder kind mee kan doen en het risico op ontwikkelingsproblemen afneemt.

Een verschil met het gelijknamige project in Westerkwartier is dat het huidige project in Oost-Groningen samenwerkt met **verbindende functionarissen**. Deze functionarissen zijn al werkzaam op deelnemende scholen als Kind-Ouder-Ondersteuner, Jeugd Ondersteuner Scholen, Schoolmaatschappelijk Werker, of Vraagbaak. Leerlingen, ouders en leerkrachten kunnen bij de functionaris terecht met knelpunten die voortkomen uit armoede. In samenspraak met gemeenten en scholen zal **vanaf het tweede projectjaar** de functie van deze verbindende functionarissen worden **uitgebreid**. In sommige gemeenten, waar geen verbindende functionaris aanwezig is, zal mogelijk een functionaris **aangesteld** worden. In het tweede projectjaar zal het gaan om een extra inzet van ongeveer zes uren per school, voor vijf scholen. In het derde projectjaar is er budget voor tien scholen, en komen er dus nog vijf scholen boven de bestaande vijf scholen op.

Bij aanvang van dit project is een **projectgroep** samengesteld die zich verantwoordelijk voelt voor en op strategisch niveau sturing geeft aan het project. Deze projectgroep bestaat uit ervaringsdeskundigen van Sterk uit Armoede, diaconaal consulent armoedebestrijding, Stichting VCO, en beleidsmedewerkers uit het Sociaal Domein

Impactmonitoring

Om de **meerwaarde** van het project Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen op haar doelgroepen inzichtelijk te maken, laat Solidair Groningen & Drenthe de impact van dit project meten. De impactmonitoring wordt verzorgd door Alexander Impact, een onderzoeks- en adviesbureau gespecialiseerd in het meten en monitoren van maatschappelijke impact. Het project en de bijbehorende impactmonitoring duurt grofweg **3 schooljaren en loopt van juli 2022 tot en met september 2025**. Na elk projectjaar zal Alexander Impact een rapportage opleveren over dat desbetreffende projectjaar. **Dit tussenrapport is het eerste van drie rapportages**. Het **hoofddoel** van de impactmonitoring is als volgt:

De meerwaarde (impact) van dit project en de functionaris inzichtelijk maken voor leerlingen, ouders en school (leerkrachten en directies). En idealiter de structurele, lange-termijn veranderingen in kaart brengen die zijn ontstaan door dit project.

Doelgroepen

In samenspraak met de projectgroep van Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen hebben we ervoor gekozen om de onderstaande **doelgroepen** bij de impactmonitoring te betrekken.

1. Leerlingen
2. Leerkrachten
3. Directies van scholen
4. Ouders
5. Functionarissen
6. Gemeenten
7. Welzijnsinstellingen
8. Directies van scholenkoepels

De **eerste drie doelgroepen** zijn meegenomen in de **impactmonitoring van projectjaar 1**. Bij de **ouders** zijn nog geen metingen afgenomen, omdat het lastig bleek om de ouders te bereiken en het juiste moment te vinden voor de dataverzameling. Resultaten van ouders zijn dus niet terug te lezen in dit rapport. In projectjaar 2 gaan we ons hier meer op richten. De **laatste vier doelgroepen** zullen **vanaf projectjaar 2** meegenomen worden, omdat het project dan beter geworteld is en deze doelgroepen dan meer kennis hebben van het project.

Impactmonitoring projectjaar 1

In 2022 is Alexander Impact gestart met de impactmonitoring van dit project. Omdat het project dit jaar van start ging, lag de focus van de impactmonitoring van dit projectjaar voornamelijk op:

- **Nulsituatie vaststellen** (wat is de situatie voordat het project van start gaat?): middels het afnemen van nulmetingen (in de vorm van vragenlijsten) bij de doelgroepen;
- **Activiteiten van dit project evalueren**: middels het afnemen van evaluaties (in de vorm van vragenlijsten) bij de doelgroepen.

We hebben ons tijdens dit eerste projectjaar gericht op het **zorgvuldig ontwerpen en vaststellen van de nulmetingen en evaluatieformulieren**, samen met de projectgroep van Ieder Kind Telt Mee Oost-Groningen. Sommige formulieren hebben hierdoor een relatief lage respons, simpelweg omdat de formulieren nog in ontwikkeling waren terwijl de activiteiten van dit project al plaatsvonden.

We hebben ervoor gekozen om de meeste **nametingen** pas in het tweede projectjaar af te nemen bij de doelgroepen (een jaar nadat de activiteiten van dit project zijn gestart), omdat het project dan al langer loopt en er logischerwijs meer (lange-termijn) effecten hebben plaatsgevonden. Bij een van de schooldirecteuren is in dit eerste projectjaar al wel een nameting afgenomen, omdat we er bij directies van scholen voor hebben gekozen om de eerste nameting een halfjaar na het kennismakingsgesprek met de projectleider te laten plaatsvinden.

In dit rapport zullen we ons dus voornamelijk richten op de nulmetingen en evaluaties. In het rapport van het tweede projectjaar zal de focus meer verschuiven naar het vergelijken van de nul- en nametingen.

Overzicht activiteiten en aantallen

In de tabel hieronder vind je de activiteiten die door dit project zijn uitgevoerd, en het aantal deelnemers aan de activiteiten.

Activiteiten	Aantallen
Gastles (groep 6 t/m 8)	<ul style="list-style-type: none"> ● 10 gastlessen ● 213 leerlingen
Arm en Rijk-spel (groep 6 t/m 8)	<ul style="list-style-type: none"> ● 9x spel gespeeld

	<ul style="list-style-type: none"> • 213 leerlingen
Teamtraining	<ul style="list-style-type: none"> • 7 teamtrainingen • 74 deelnemers
Kennismakingsgesprek directie	<ul style="list-style-type: none"> • 11 gesprekken
Afsluitende directie gesprek	<ul style="list-style-type: none"> • 1 gesprek
Ouderbijeenkomst	<ul style="list-style-type: none"> • 1x aanwezig bij informatiemarkt • 1x aanwezig bij ouderbijeenkomst • 1x aanwezig bij koffie-uurtje: 5 ouders

Onderzoeksmethode en respons

In de tabel hieronder vind je de onderzoeksmethodes waarmee we de hoofdvraag van de impactmonitoring hebben getracht te beantwoorden. Hierin vind je voor elk van de eerder genoemde doelgroepen de gebruikte onderzoeksmethode en het aantal respondenten.

Zoals eerder genoemd, hebben sommige formulieren een **relatief laag aantal respondenten**, omdat deze formulieren nog in ontwikkeling waren toen de activiteiten al begonnen. Hierdoor hebben we in het eerste projectjaar relatief weinig formulieren kunnen afnemen bij de leerkrachten en directies van scholen. Verder zijn de nulmetingen en evaluaties voor leerlingen soms **ingevuld in groepjes**, waardoor het aantal respondenten niet overeenkomt met het aantal leerlingen dat de gastlessen heeft bijgewoond.

Doelgroep	Onderzoeksmethode en respons
Leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> • Nulmeting (vragenlijst): 123 respondenten • Evaluatie gastlessen en Arm & Rijk-spel (vragenlijst): 73 respondenten
Leerkrachten	<ul style="list-style-type: none"> • Nulmeting (vragenlijst): 13 respondenten • Evaluatie gastlessen (vragenlijst): 1 respondent • Evaluatie teamtraining (vragenlijst): 1 respondent • * Kleine vragenlijst projectleider (vragenlijst): 5 respondenten
Directies van scholen	<ul style="list-style-type: none"> • Nulmeting (vragenlijst): 1 respondent • Evaluatie teamtraining (vragenlijst): 0 respondenten

- Nameting (vragenlijst): 1 respondent

* Omdat het evaluatieformulier voor de teamtraining nog in ontwikkeling was ten tijde van de eerste teamtraining, heeft de projectleider zelf een kleine vragenlijst opgesteld om de teamtraining te kunnen evalueren.

Dataverzameling

De wijze van dataverzameling moest eenvoudig zijn en op een natuurlijke manier aansluiten bij het project en de diverse doelgroepen. Daarom is ervoor gekozen om de projectleider een groot deel van de vragenlijsten fysiek af te laten nemen bij de doelgroepen. De vragenlijsten werden voor of na de activiteiten uitgedeeld, direct ingevuld, en weer ingeleverd bij de projectleider. Alle vragenlijsten zijn getoetst bij de projectgroep, om te kijken of de vraagstelling overeenkomt met de belevingswereld van de doelgroep en of we datgene meten wat we beogen te meten.

Analyse van de antwoorden

Alexander Impact heeft de analyse van de verzamelde data uitgevoerd door de ingevulde vragenlijsten te analyseren. De vragen in de vragenlijsten bestonden uit zowel **kwantitatieve** (gesloten vragen, schaalvragen, cijfervragen) als **kwalitatieve** vragen (open vragen, toelichtingen). We hebben de **kwantitatieve** vragen geanalyseerd door gemiddelden te nemen van schalen en cijfers, en door antwoordcategorieën te turven en weer te geven in percentages. We hebben de **kwalitatieve** vragen geanalyseerd door de antwoorden op de open vragen te groeperen per thema, om zo de grote lijnen in de antwoorden inzichtelijk te maken.

Resultaten onderzoek

Zoals eerder genoemd zijn er verscheidene vragenlijsten uitgezet bij de drie doelgroepen. Hieronder zijn de resultaten van deze vragenlijsten per doelgroep te lezen.

Resultaten leerlingen

Tijdens het eerste jaar van dit project ontvingen de leerlingen van de deelnemende basisscholen twee gastlessen: een gastles over de beleving van armoede en sociale uitsluiting, en een gastles waarin ze het *Arm & Rijk-spel* gingen spelen als vorm van verwerking. Door de vragen op de spelkaarten van dit spel kwamen leerlingen met elkaar in gesprek over de gevolgen van het wel of niet hebben van geld. Ook vertelde de projectleider informatie over armoede.

Nulmeting

Aan het begin van de eerste gastles is bij de leerlingen van elke deelnemende basisschool een nulmeting afgenomen. Het doel van deze vragenlijst was om inzicht te krijgen in de mening van de leerlingen over armoede. Deze vragenlijst is afgenomen op 6 scholen en is ingevuld door 123 respondenten.

Begrip armoede

In de vragenlijst is de vraag opgenomen 'Wat is armoede volgens jou?'. De antwoorden die zijn binnengekomen zijn te categoriseren op een aantal thema's. De volgende thema's werden het meest genoemd:

- Weinig geld (40 keer genoemd)
- Er is gebrek aan basisbehoeften zoals een slecht huis, geen eten en drinken en geen nieuwe kleren (22 keer genoemd)
- Niet zeker weten of je genoeg eten hebt (13 keer genoemd)
- Het niet hebben van liefde, geen familie hebben of gepest worden (9 keer genoemd)
- 'Oneerlijkheid', het verschil tussen arm en rijk wordt als niet eerlijk ervaren (7 keer genoemd)

“

Leerling - "Armoede is wanneer mensen dingen niet hebben die wel nodig zijn voor het leven zoals kleding, huizen enz."

”

Daarnaast zijn er nog een aantal algemene antwoorden gegeven die niet onder een thema geplaatst kunnen worden, bijvoorbeeld dat 'armoede niet leuk is', armoede is 'iets dat je lastig vindt' of 'zielig'.

Praten over armoede en problemen

Uit de vragenlijst blijkt dat ongeveer **71%** van de respondenten het **belangrijk vindt om te praten over armoede in de klas**. De meest genoemde redenen waarom het belangrijk is om erover te praten is omdat daarmee anderen geholpen kunnen worden en omdat armoede bij het leven hoort. Als redenen waarom het niet belangrijk is om erover te praten wordt aangegeven dat het een probleem is of dat het niet leuk is voor anderen die in armoede zitten om erover te praten.

In de vragenlijst wordt gevraagd of de respondenten problemen vertellen aan een leerkracht en waarom wel of niet. **49%** van de respondenten noemt dat een **probleem wel verteld zal worden aan de leerkracht**. De meest genoemde redenen hiervoor zijn:

- Het vertrouwen in de leerkracht dat die kan helpen (41 keer genoemd)
- Opluchting, geruststelling en het krijgen van een veilig gevoel (11 keer genoemd)
- Het is belangrijk om erover te praten (8 keer)

“
Leerling - “Ik vertel het omdat als ik het voor me zelf hou dan wordt het juist erger.”
”

Van de respondenten noemt **21%** dat een **probleem niet gedeeld zal worden met de leerkracht**. De meest genoemde redenen hiervoor zijn:

- Het is soms spannend om erover te praten met de leerkracht (14 keer genoemd)
- Het probleem is privé (5 keer genoemd)
- De respondenten praten liever met iemand anders erover (4 keer genoemd)
- Het is niet nodig om te praten over het probleem (3 keer genoemd)

26% van de respondenten geeft aan dat het **afhankelijk is van het probleem of het wel of niet gedeeld wordt met de leerkracht**. Een aantal respondenten (4%) heeft geen antwoord gegeven op deze vraag.

Veilig voelen

Als laatste is de vraag gesteld of de respondenten zich **veilig voelen op school** en waarom wel of niet. De meerderheid, **84%**, heeft aangegeven zich veilig te voelen op school. De meest genoemde redenen hiervoor zijn de vrienden die op school zijn en leerkrachten die behulpzaam zijn. Een minderheid, **16%**, heeft aangegeven zich niet veilig te voelen door pestgedrag of zich soms veilig en soms onveilig te voelen.

“
Leerling - “ja ik voel mij veilig want meestal kan ik zeggen wat ik denk”
”

Evaluatie gastles en Arm & Rijk-spel

Aan het einde van de laatste gastles (of soms tijdens een derde les) is bij de leerlingen van elke deelnemende basisschool een evaluatie afgenomen over de gastlessen. Hierbij wordt gevraagd naar hun ervaring met zowel de gastles als het Arm & Rijk-spel. De vragenlijst is uitgezet bij 4 scholen en ingevuld door 73 respondenten. Echter bleek dat de evaluatie niet altijd compleet is ingevuld door de leerlingen.

Beoordeling gastles

De gastles wordt gemiddeld beoordeeld met een **6.3**. De gastdocent wordt gemiddeld beoordeeld met een **6.9**.

Op de vraag wat goed was aan de gastles zijn verschillende antwoorden gekomen, namelijk:

- De uitleg (7 keer genoemd)
- De interactieve vorm van de gastles (filmpje, presentatie, spel) (7 keer genoemd)
- Aardige docenten (6 keer genoemd)
- Informatie gekregen over armoede (5 keer genoemd)

“
Leerling - "dat ik veel heb geleerd over armoede"
”

Daarnaast zijn ook een aantal verbeterpunten genoemd, namelijk:

- De uitleg is te lang en saai (8 keer genoemd)
- Duidelijker praten (7 keer genoemd)
- Het mag interactiever (4 keer genoemd)
- De powerpoint kan verbeterd worden (4 keer genoemd)
- Meer gebruik maken van steekwoorden (3 keer genoemd)

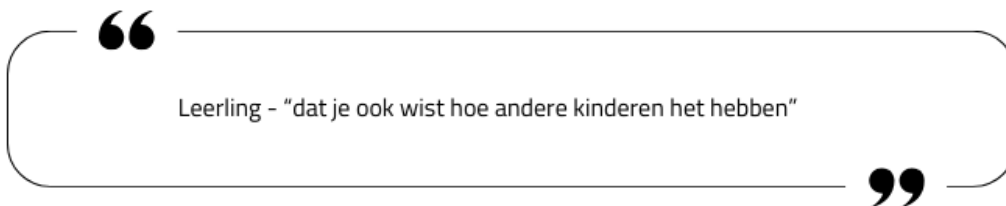
Een meerderheid (73%) van de respondenten vindt de gastles een goede manier om armoede in de klas te bespreken. Omdat het een 'belangrijk onderwerp' is, omdat het zo 'makkelijker wordt om erover te praten' of 'omdat je elkaar kunt helpen als het nodig is'. Een minderheid (27%) van de respondenten hebben aangegeven dat het niet een goede manier is omdat het 'niks aan was', 'armoede privé is' of omdat 'het kan zorgen voor ongemakkelijkheid bij kinderen in armoede'.

Beoordeling Arm & Rijk-spel

Het 'Arm & Rijk-spel' is gemiddeld beoordeeld met een **8.3**. De gastdocenten zijn gemiddeld beoordeeld met een **7.2**.

De volgende punten zijn onder andere als 'goed' genoemd:

- Het is een leuk spel en gezellig om met de klas te spelen (28 keer genoemd)
- Je leert omgaan met geld (5 keer genoemd)
- Dat er gewisseld kan worden tussen arm en rijk en het verschil ervaren (5 keer genoemd)
- Er wordt meer geleerd over armoede (2 keer genoemd)

De volgende punten zouden volgens de respondenten verbeterd kunnen worden:

- iets meer uitleg over het spel (5 keer genoemd)
- Sommige vragen zijn te moeilijk (4 keer genoemd)

24 keer is genoemd dat er helemaal niks verbeterd hoeft te worden aan het spel. Het Arm & Rijk-spel wordt als een goede manier ervaren door de respondenten om armoede in de klas te bespreken. Zo wordt genoemd dat het goed is omdat je het met iedereen in de klas bespreekt en het een leuke manier is om over armoede te praten.

Kennis

Op de vraag wat de respondenten hebben geleerd van de **gastles** is onder andere als volgt geantwoord:

- Er leven veel mensen in armoede (4 keer genoemd)
- Ik weet nu hoe is het om arm te zijn (3 keer genoemd)
- Ik heb weinig geleerd (4 keer genoemd)
- Ik wist alles al (4 keer genoemd)
- Ik hoef mij niet te schamen als ik arm zou zijn (1 keer genoemd)

Op de vraag wat de respondenten hebben geleerd van het **Arm & Rijk-spel** is onder andere als volgt geantwoord:

- Als je arm bent, kun je ook rijk zijn (4 keer genoemd)
- Je moet goed met geld omgaan (1 keer genoemd)
- Hoe het is om arm te zijn (1 keer genoemd)

Bewustwording

In de vragenlijst zijn een aantal stellingen opgenomen met betrekking tot de **bewustwording** van de respondenten over armoede naar aanleiding van de gastlessen en het Arm & Rijk-spel. In onderstaand overzicht zijn de antwoorden op deze stellingen te zien.

Stelling	Aantal eens en oneens
Ik vind het belangrijk dat op school aandacht wordt besteed aan armoede	<ul style="list-style-type: none"> ● Eens 61 keer ● Oneens 5 keer
Door de gastlessen ben ik mij meer bewust van wat armoede is	<ul style="list-style-type: none"> ● Eens 44 keer ● Oneens 21 keer
Door het Arm & Rijk-spel ben ik mij meer bewust van armoede	<ul style="list-style-type: none"> ● Eens 43 keer ● Oneens 22 keer
Door de gastlessen ben ik mij meer bewust van hoe ik kinderen in armoede kan helpen	<ul style="list-style-type: none"> ● Eens 34 keer ● Oneens 29 keer
Door het Arm & Rijk-spel ben ik mij meer bewust van hoe ik kinderen in armoede kan helpen	<ul style="list-style-type: none"> ● Eens 39 keer ● Oneens 24 keer

Op de vraag 'Hoe zou jij kinderen in armoede helpen?' is vooral genoemd:

- Door het geven van diverse zaken, zoals: kleding, eten, cadeaus (10 keer genoemd)
- Door het geven van geld (6 keer genoemd)
- Door met de ander te praten, hem/haar te steunen en te helpen (7 keer genoemd)

Andere dingen die minder vaak worden genoemd zijn:

- Door de ander niet te pesten en voor ze op te komen (2 keer genoemd)
- Iedereen zou mee op kamp moeten gaan (2 keer genoemd)
- Door vrienden met ze te worden (1 keer genoemd)

Ook gaven twee respondenten aan dat ze niet wilden helpen en drie respondenten gaven aan dat ze niet wisten hoe ze konden helpen.

Op de vraag of de respondenten voorbeelden kunnen noemen wat ze zelf kunnen doen zodat alle kinderen in de klas mee kunnen doen is als volgt geantwoord:

- Door met zijn allen leuke dingen te doen die geen geld kosten (5 keer genoemd)
- Door spullen aan ze te geven (3 keer genoemd)

- Door te vragen of ze met me mee willen doen als ze buitengesloten worden (3 keer genoemd)
- Door te vragen aan die kinderen wat ze voor ze kunnen doen (2 keer genoemd)
- Door middel van geld gerelateerde zaken, namelijk: het geven van geld (1 keer genoemd), het maken van een potje met geld (1 keer genoemd), geld geven aan Unicef (1 keer genoemd), of door school te laten betalen (1 keer genoemd)

“
Leerling - "als ik zie dat iemand buitengesloten wordt dan vraag ik of diegene met mij wil spelen"
”

Begrip en solidariteit

In de vragenlijst zijn een aantal stellingen opgenomen met betrekking tot **begrip en solidariteit** van de respondenten over armoede naar aanleiding van de gastlessen en het Arm & Rijk-spel. In onderstaand overzicht zijn de antwoorden op deze stellingen te zien.

Stelling	Aantal eens en oneens
Door de gastlessen begrijp ik beter hoe het is om je buitengesloten te voelen	<ul style="list-style-type: none"> • Eens 36 keer • Oneens 27 keer
Door het Arm & Rijk-spel begrijp ik beter hoe het is om je buitengesloten te voelen	<ul style="list-style-type: none"> • Eens 26 keer • Oneens 36 keer
Door de gastlessen begrijp ik beter hoe het is om je ergens voor te schamen	<ul style="list-style-type: none"> • Eens 33 keer • Oneens 30 keer
Door het Arm & Rijk-spel begrijp ik beter hoe het is om je ergens voor te schamen	<ul style="list-style-type: none"> • Eens 30 keer • Oneens 33 keer

Resultaten leerkrachten / schoolteam

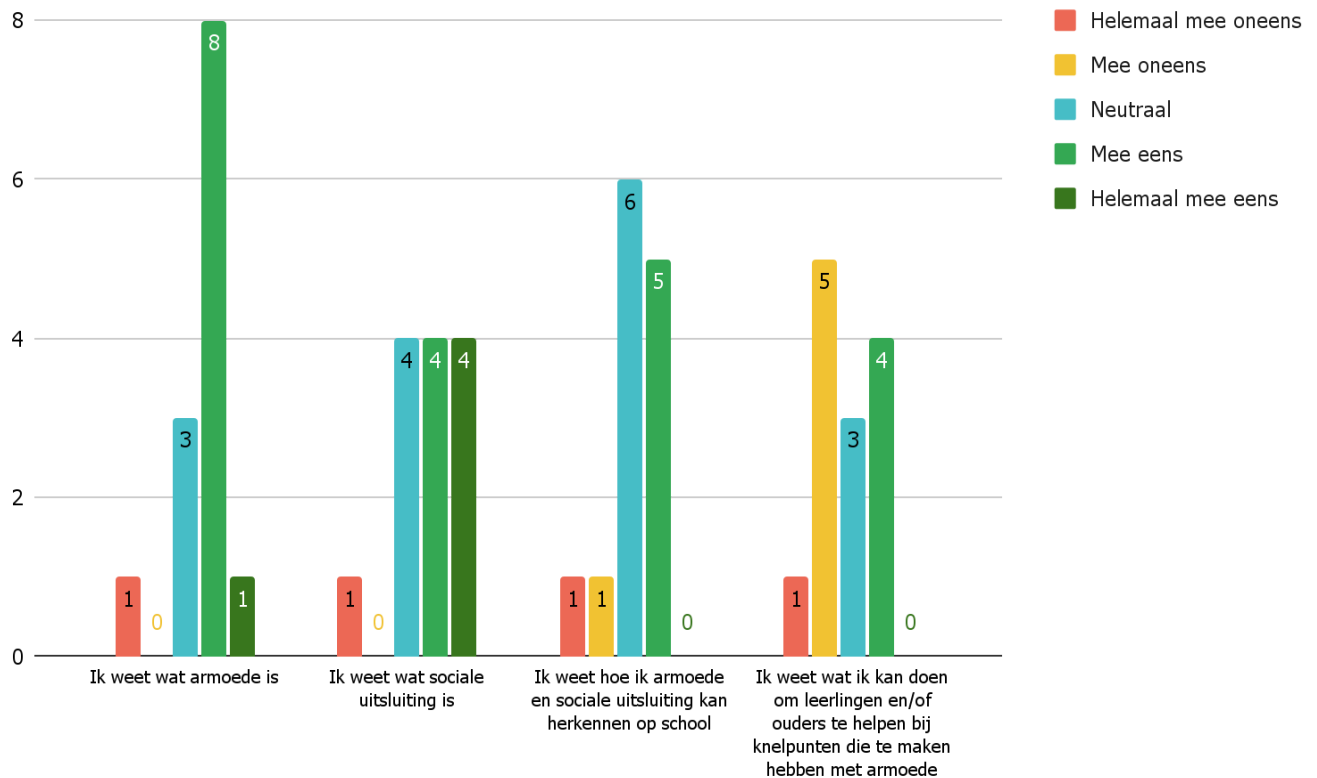
Tijdens het eerste jaar van dit project ontving het schoolteam (voornamelijk leerkrachten) van elke deelnemende basisschool een teamtraining. Deze was gericht op het herkennen van signalen van armoede, het bespreekbaar maken en het samen formuleren en bekijken van nieuwe en bestaande ondersteuningsmogelijkheden. Ook waren de leerkrachten aanwezig bij de twee gastlessen die de leerlingen tijdens dit project kregen.

Nulmeting leerkrachten

Voorafgaand aan de teamtraining vulde het schoolteam een nulmeting in, waarin gevraagd is naar verschillende onderwerpen zoals kennis, begrip en solidariteit en bewustwording. Deze vragenlijst is ingevuld door **13 leerkrachten**. Zoals eerder genoemd, heeft dit formulier een **relatief laag aantal respondenten**, omdat dit formulier nog in ontwikkeling was toen de teamtrainingen al begonnen.

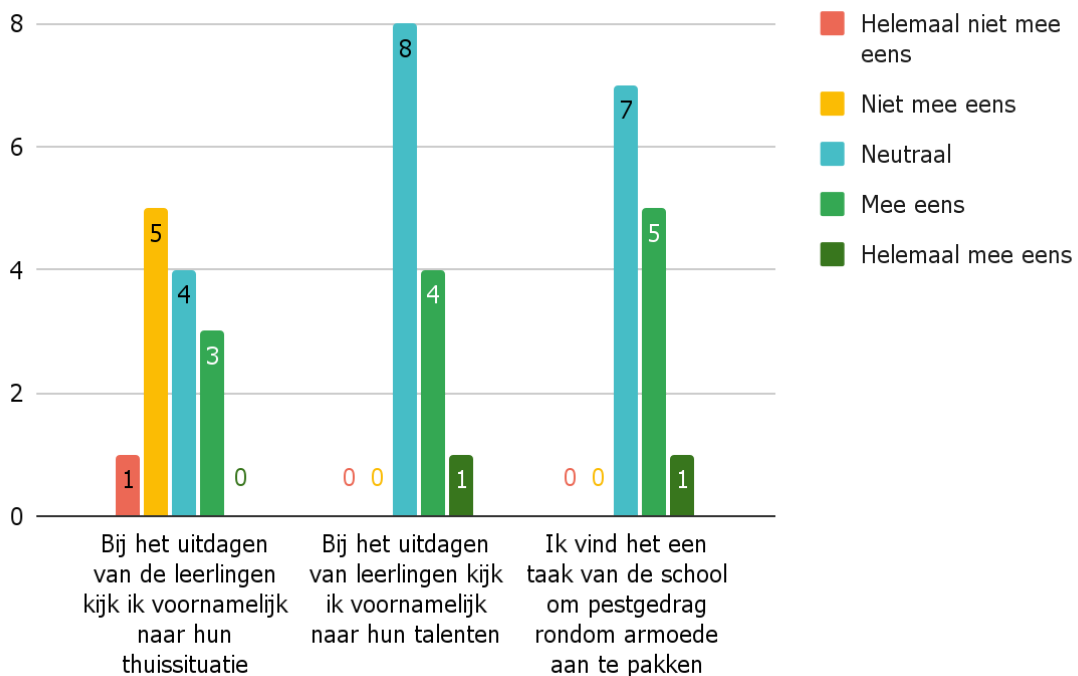
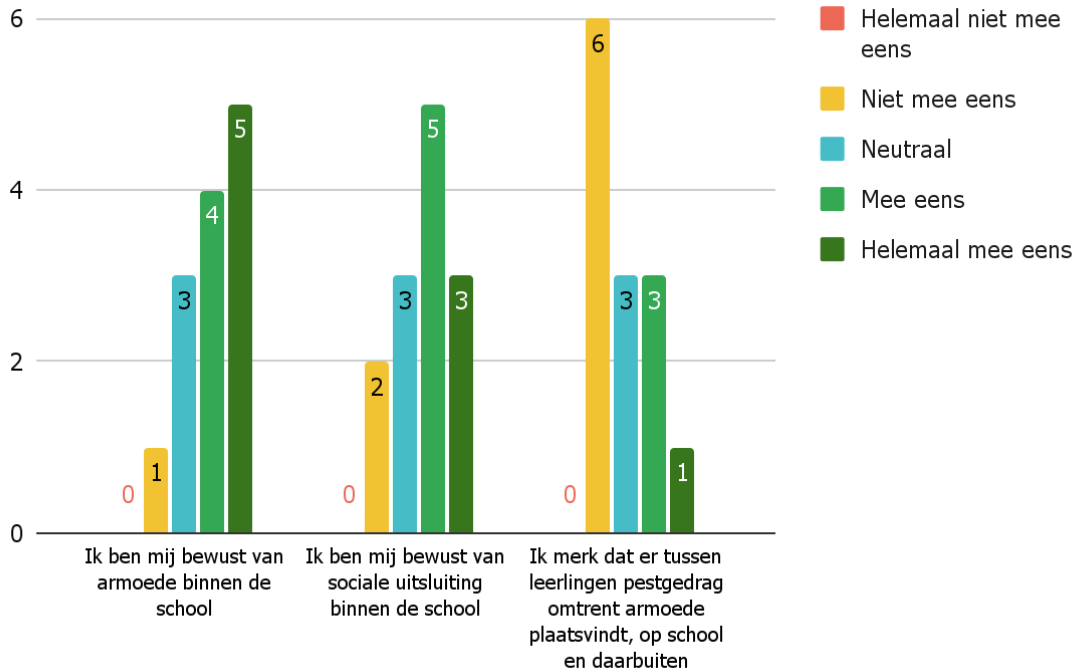
Kennis

In de vragenlijst zijn een aantal stellingen opgenomen over het onderwerp 'kennis'. Hieronder vind je per stelling de bijbehorende antwoorden, samengevat in een staafdiagram.

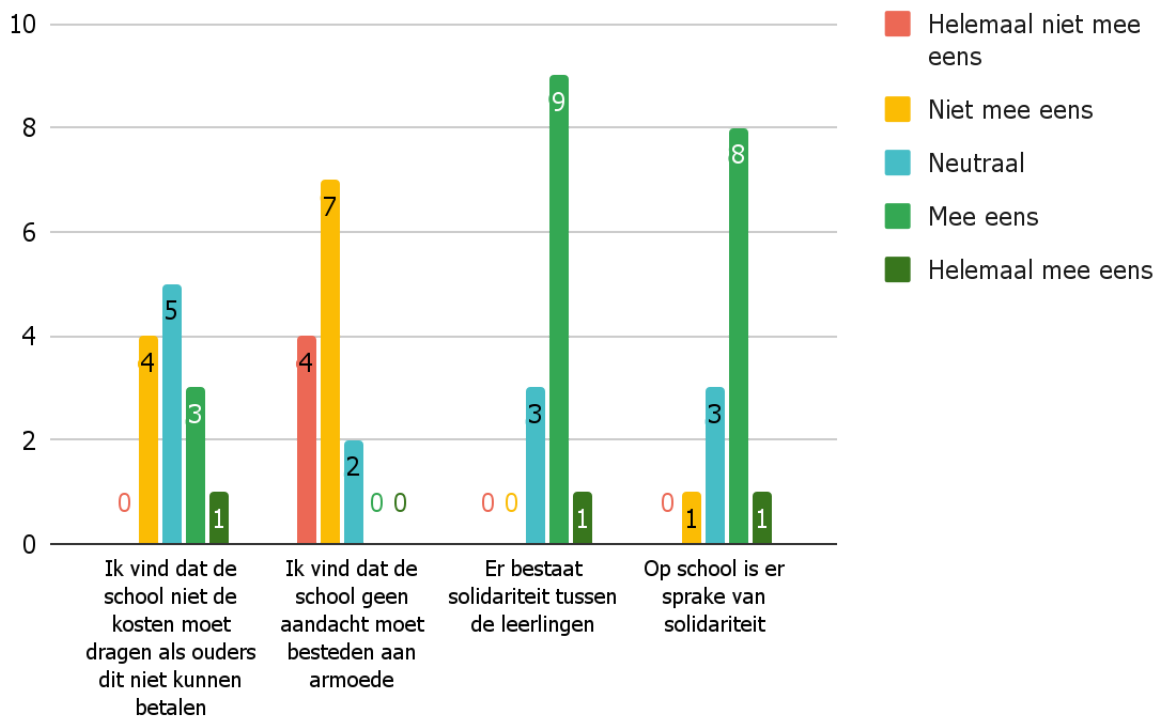
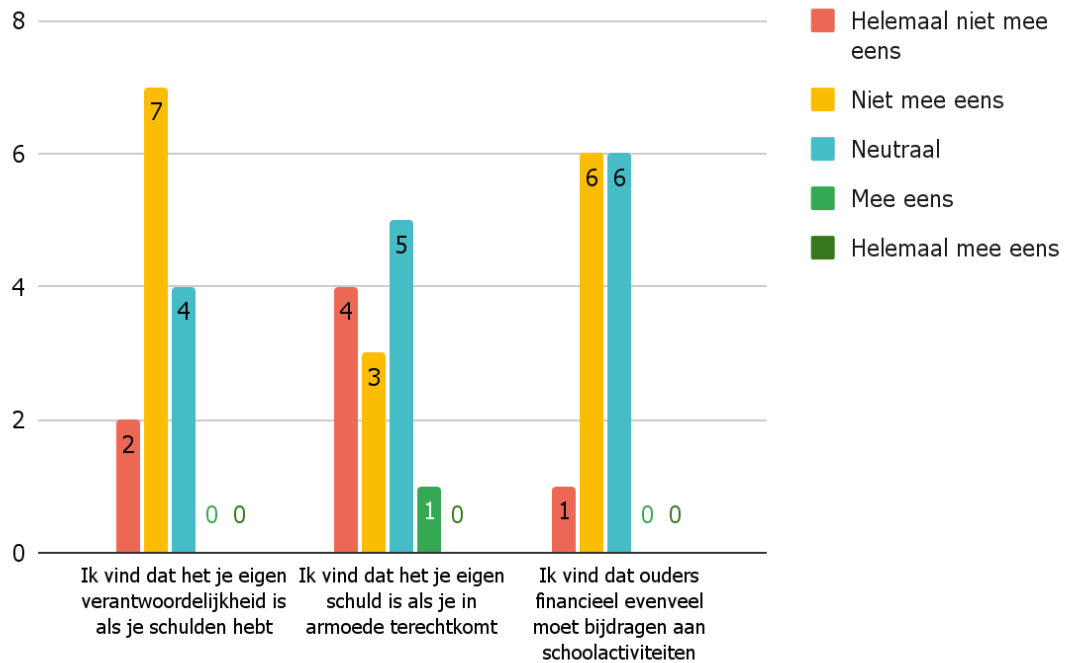
Bewustwording

In de vragenlijst zijn een aantal stellingen opgenomen over het onderwerp 'bewustwording'. Hieronder vind je per stelling de bijbehorende antwoorden, samengevat in een staafdiagram.

Begrip en solidariteit

In de vragenlijst zijn een aantal stellingen opgenomen over het onderwerp 'begrip en solidariteit'. Hieronder vind je per stelling de bijbehorende antwoorden, samengevat in een staafdiagram.

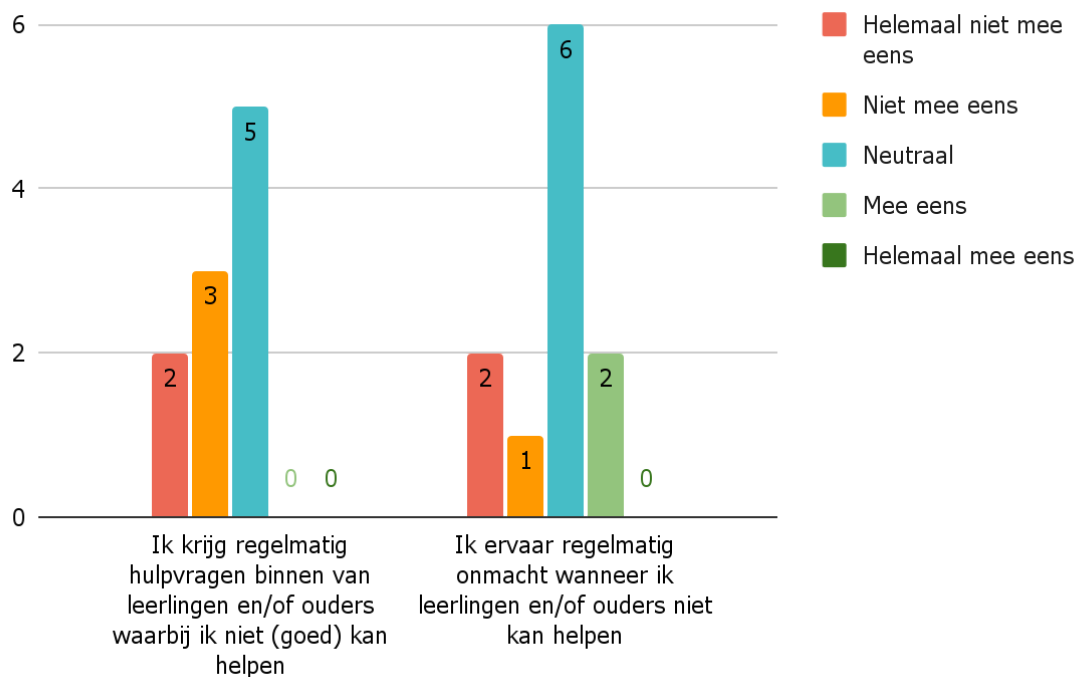
Signaleren

In de vragenlijst wordt uitgevraagd hoe vaak per maand leerlingen zich melden bij de leerkracht met een hulpvraag. Hierbij geeft **90%** aan dat dit **'nooit'** het geval is en **10%** geeft aan dat dit gaat om **'1 tot 5 meldingen'**. Het gaat dan voornamelijk om hulpvragen rondom sport en schoolreis.

Wanneer leerkrachten leerlingen en/of ouders willen doorverwijzen naar geschikte hulp of ondersteuning, verwijzen ze in de meeste gevallen door naar de **intern begeleider, schoolmaatschappelijk werk of de directeur**. Ook geven twee respondenten aan dat er in overleg met het team gekeken wordt wat een gepaste manier is.

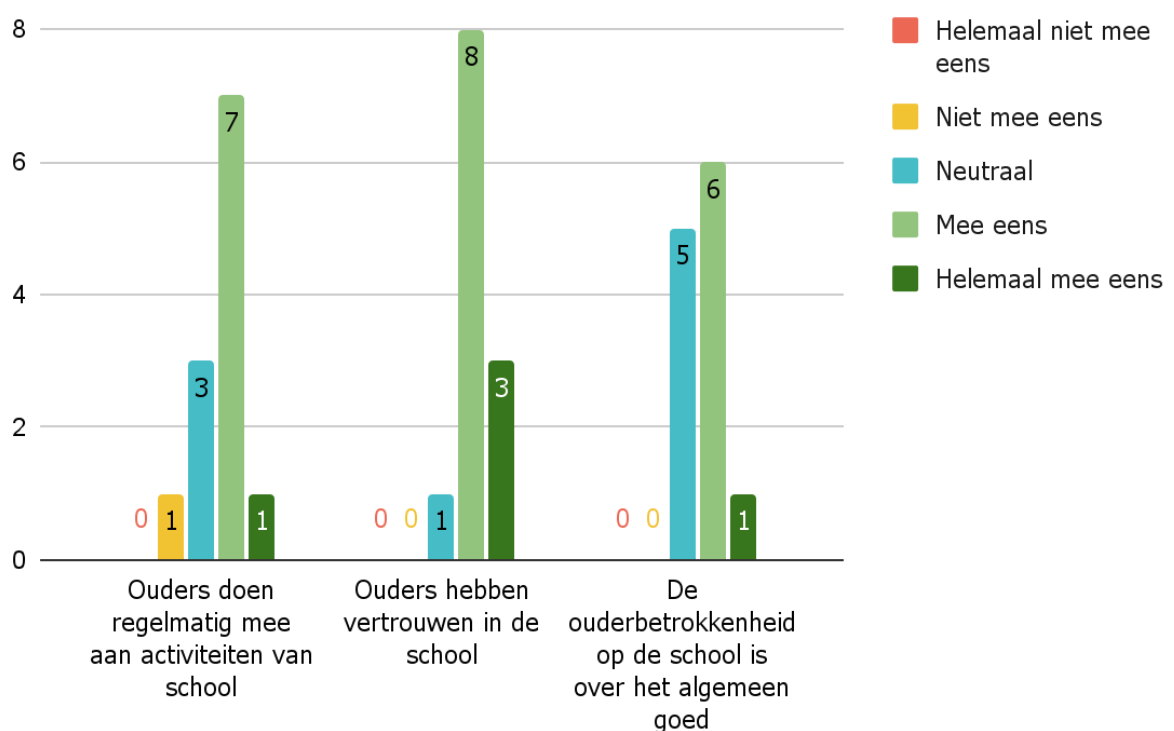
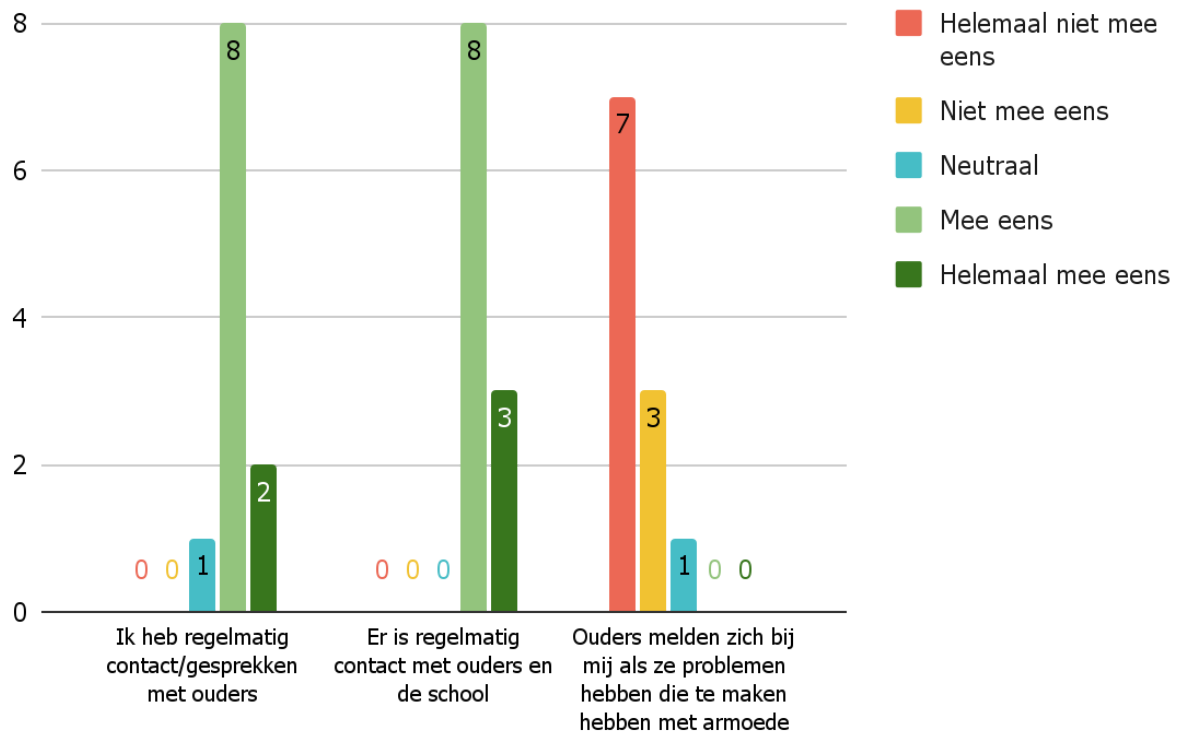
Ontzorging

Als vervolg op het stellen van hulpvragen, zijn er een tweetal stellingen geformuleerd waaruit duidelijk moet worden of leerlingen en ouders geholpen kunnen worden naar aanleiding van hun vragen. Hieronder vind je per stelling de bijbehorende antwoorden, samengevat in een staafdiagram. Het valt op dat er op beide stellingen vooral geantwoord is met 'neutraal'.

Ouderbetrokkenheid

Om de mate van ouderbetrokkenheid volgens leerkrachten in te kunnen schatten, zijn er zes stellingen geformuleerd. Hieronder vind je per stelling de bijbehorende antwoorden, samengevat in twee staafdiagrammen.

Evaluatie teamtraining

Aan het einde van de teamtraining werd deze veelal geëvalueerd samen met het schoolteam. Zoals eerder genoemd, waren een aantal **formulieren nog in ontwikkeling** toen de activiteiten van dit project al waren begonnen. Zo ook het evaluatieformulier voor de teamtraining. Omdat de projectleider toch graag al wat informatie wilde ophalen bij de respondenten van de eerste teamtrainingen, heeft zij in afwachting op het evaluatieformulier zelf een kleine vragenlijst opgesteld voor een van de teamtrainingen. Hierdoor is er bij de evaluatie van de teamtrainingen gebruikgemaakt van twee vragenlijsten: het evaluatieformulier voor de teamtraining, en de kleine vragenlijst die de projectleider zelf heeft opgesteld. We zullen hieronder de respons op beide vragenlijsten apart bespreken.

Beide formulieren hebben een **relatief laag aantal respondenten**, omdat het ene formulier nog in ontwikkeling was toen de gastlessen al waren begonnen, en het andere formulier slechts bij één teamtraining was gebruikt.

Vragenlijst evaluatie teamtraining

De vragenlijst over de evaluatie van de teamtraining is door **één respondent** ingevuld.

Volgens de respondent heeft de teamtraining geen meerwaarde, omdat er nauwelijks nieuwe informatie naar voren kwam, en de respondent heeft geen behoefte aan meer kennis over omgaan met (de gevolgen van) armoede. De respondent is het 'helemaal mee oneens', met de stelling 'Door de training ben ik mij meer bewust geworden van armoede binnen de school', en 'mee eens', met de stelling 'Ik vind het belangrijk dat op school aandacht wordt besteed aan het thema armoede'. Op de stelling 'Ik vind het belangrijk om (de gevolgen van) armoede bespreekbaar te maken in de klas', heeft de respondent geantwoord met 'neutraal'.

De respondent geeft aan het 'mee eens' te zijn met de stelling 'Ik weet waar ik naartoe kan verwijzen als leerlingen/ouders hulp vragen t.a.v. financiële problematiek'. Op de stellingen over 'beter signaleren', heeft de respondent op alle stellingen geantwoord met 'helemaal mee oneens'. De training heeft niet bijgedragen aan het beter kunnen herkennen van signalen die te maken hebben met armoede, niet meer handvatten gegeven om leerlingen en/of ouders te begeleiden bij vragen rondom het thema armoede en door de training weet de respondent niet beter naar wie door te verwijzen.

Kleine vragenlijst projectleider

De kleine vragenlijst die de projectleider zelf heeft opgesteld voor één van de teamtrainingen, is **vijf keer** ingevuld. Tijdens deze training waren 24 mensen aanwezig, en de vragenlijst is in groepjes van vijf ingevuld.

Op de vraag 'Wat kun je doen als leerkracht?' is geantwoord dat er doorverwezen kan worden naar andere professionals (3 keer genoemd), erover praten in de groep (1 keer genoemd), en observeren, noteren en bespreken (1 keer genoemd).

Op de vraag 'Hoe voorkom je buitensluiten?' wordt 'bespreekbaar maken' 2 keer genoemd en 'Kiva' 2 keer genoemd.

De verantwoordelijkheid voor armoede wordt gezien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het schoolteam of bij bepaalde functies zoals de intern begeleider, brugfunctionaris of pedagogisch medewerker.

Op de vraag 'Wat kun je als team/school doen?' wordt geantwoord 'het organiseren van activiteiten' (1 keer genoemd), signaleren en bespreekbaar maken (2 keer genoemd) en zorgen voor een goede overdracht (1 keer genoemd).

Op de vraag 'Welke kleine stap zet jij?' is genoemd:

- Minder snel oordelen
- Met elkaar in gesprek gaan
- Het van verschillende kanten bekijken
- Het stimuleren van kleine stapjes

Ten slotte is gevraagd of er overige vragen en opmerkingen zijn. Hier zijn zowel pluspunten als verbeterpunten genoemd. Als pluspunten zijn de volgende genoemd:

- De training is informatief (3 keer genoemd)
- Het leermateriaal zoals de folders is fijn (2 keer genoemd)
- Goed dat de kennis wordt opgefrist (1 keer genoemd)

Als verbeterpunten zijn de volgende punten aangegeven:

- Het mag interactiever (1 keer genoemd)
- Het team heeft al basiskennis, iets meer verdieping is fijn (1 keer genoemd)
- Niet altijd goed verstaanbaar, te zacht praten (1 keer genoemd)

Evaluatie gastlessen leerkrachten

Zoals eerder genoemd, waren de leerkrachten ook aanwezig bij de twee gastlessen die tijdens dit project aan de leerlingen werden gegeven. Naast de leerlingen, vulden ook de leerkrachten aan het einde van de gastlessen een vragenlijst in om de gastlessen te evalueren. Deze vragenlijst is door **één respondent** ingevuld. Wederom heeft dit formulier een **relatief laag aantal respondenten**, omdat dit formulier nog in ontwikkeling was toen de gastlessen al begonnen.

Beoordeling gastles

De gastles wordt beoordeeld met een **4** en de gastdocent met een **5**. De respondent benoemt dat het goed is dat het onderwerp wordt besproken. Als verbeterpunten van de gastles worden de volgende punten genoemd:

- Het is te theoretisch en daardoor onbekend voor leerlingen
- Maak het interactiever door gebruik te maken van stellingen waarbij leerlingen moeten zitten en staan
- Maak gebruik van steekwoorden op het bord

De respondent vindt de gastles wel een goede manier om armoede te bespreken in de klas, maar zou de gastles van twee naar één les organiseren waarbij direct het spel wordt gespeeld. Ook wordt aangegeven dat armoede voor veel leerlingen een onbekend thema is, dus is het goed om meer aan te sluiten bij de belevingswereld van de leerlingen om zo aan te sluiten bij het niveau.

Beoordeling Arm & Rijk-spel

Het Arm & Rijk-spel wordt beoordeeld met een **8**. De gastdocent wordt beoordeeld met een **7**. De respondent geeft aan dat het een goede manier is om armoede in de klas te bespreken, en een leuk spel is dat de leerlingen zelf laat nadenken over oplossingen. Als verbeterpunten noemt de respondent het volgende:

- Laat ervaringsdeskundigen zelf vertellen hoe het is om in armoede te leven
- Vertel over de oorzaken van armoede
- Leg de verschillende vormen van hulp uit, zoals een voedselbank

Resultaten directies van scholen

Tijdens het eerste jaar van dit project heeft de projectleider een kennismakingsgesprek met elke directeur/directrice van de deelnemende basisscholen ingepland. Tijdens dit gesprek werd gesproken over ondersteuningsmogelijkheden en hoe deze kunnen worden geborgd in het schoolplan. Na afloop van het project (meestal na 6 maanden) vond het afsluitende directie gesprek plaats.

Nulmeting en nameting directies van scholen

Tijdens het **kennismakingsgesprek** met de directie vulden de directeuren/directrices samen met de projectleider de nulmeting in. De nulmeting is door **één respondent** van een deelnemende basisschool ingevuld.

Na afloop van het project (nadat alle gastlessen en de teamtraining zijn gegeven) vond een **afsluitend directie gesprek** plaats met de projectleiders. Tijdens het afsluitende directie gesprek, vulden de directeuren/directrices samen met de projectleider de nameting in. Deze nameting is door **één respondent** van een deelnemende basisschool ingevuld.

De nul- en nameting is **niet door dezelfde respondent** ingevuld. Zoals eerder genoemd, hebben deze formulieren een **relatief laag aantal respondenten**, omdat deze formulieren nog in ontwikkeling waren toen de activiteiten al begonnen.

Omdat de vragen met elkaar overeenkomen, zijn de vragen hier bij elkaar weergegeven. De beide vragenlijsten beginnen met een heel aantal stellingen over verschillende thema's. In onderstaande tabel zijn de resultaten weergegeven met daartussen de bijbehorende thema's.

Stelling	Antwoord nulmeting	Antwoord nameting
Kennis		
Ik weet wat armoede is	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik weet wat sociale uitsluiting is	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik weet hoe ik armoede en sociale uitsluiting kan herkennen op school	Mee eens	Neutraal
Ik weet wat ik kan doen om leerlingen en/of ouders te helpen bij knelpunten die te maken hebben met armoede	Mee eens	Mee eens

Ik weet wat ik kan doen om leerkrachten te ondersteunen bij hulpvragen die ze tegenkomen omtrent armoede	Neutraal	Mee eens
Bewustwording		
Ik ben mij bewust van armoede binnen de school	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik ben mij bewust van sociale uitsluiting binnen de school	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik merk dat er tussen leerlingen pestgedrag omtrent armoede plaatsvindt, op school en daarbuiten	Neutraal	Neutraal
De leerkrachten worden bij het uitdagen van de leerlingen gestimuleerd om te kijken naar de thuissituatie van de leerling	Mee oneens	Mee eens
De leerkrachten worden bij het uitdagen van de leerlingen gestimuleerd om te kijken naar de talenten van de leerling	Neutraal	Mee eens
Ik kijk bij een niveau advies altijd naar de thuissituatie van de leerling	Mee eens	Mee eens
Ik kijk bij een niveau advies altijd naar de talenten van de leerling	Neutraal	Mee eens
Ik vind het een taak van de school om pestgedrag rondom armoede aan te pakken	Mee eens	Helemaal mee eens
Begrip en solidariteit		
Ik vind dat het je eigen verantwoordelijkheid is als je schulden hebt	Mee oneens	Mee eens
Ik vind dat het je eigen schuld is als je in armoede terechtkomt	Mee oneens	Mee oneens

Ik vind dat ouders financieel evenveel moet bijdragen aan schoolactiviteiten	Mee oneens	Mee oneens
Ik vind dat de school niet de kosten moet dragen als ouders dit niet kunnen betalen	Neutraal	Helemaal mee eens
Ik vind dat de school geen aandacht moet besteden aan armoede	Mee oneens	Helemaal mee oneens
Er bestaat solidariteit tussen de leerlingen	Mee eens	Mee eens
Op school is er sprake van solidariteit	Mee eens	Mee eens
Signaleren en passende ondersteuning		
Leerlingen melden zich bij mij als ze problemen hebben die te maken hebben met armoede	Mee oneens	Helemaal mee oneens
Leerkrachten melden zich bij mij als een leerling problemen heeft die te maken hebben met armoede	Mee eens	Mee eens
Leerkrachten durven zaken omtrent armoede bij een leerling aan te kaarten bij mij	Neutraal	Helemaal mee eens
Ik ben in staat signalen te herkennen van leerlingen en/of ouders bij knelpunten die te maken hebben met armoede	Mee eens	Mee eens
Ik weet de weg te vinden naar passende ondersteuning voor leerlingen en/of ouders bij knelpunten die te maken hebben met armoede	Mee eens	Neutraal
Hulpvragen van leerlingen en/of ouders worden snel opgelost	Neutraal	Mee eens
Er zijn voldoende ondersteuningsmogelijkheden voor ouders	Neutraal	Neutraal
Het is duidelijk wat het beleid is van de school rondom armoede	Neutraal	Neutraal

Ontzorging		
Ik krijg regelmatig hulpvragen binnen van leerkrachten, leerlingen en/of ouders waarbij ik niet (goed) kan helpen	Mee eens	Mee oneens
Ik ervaar regelmatig onmacht wanneer ik leerkrachten, leerlingen en/of ouders niet kan helpen	Mee eens	Mee eens
Het helpen bij hulpvragen omtrent armoede vind ik een taak van de directie	Mee oneens	Mee oneens
Ik ben teveel van mijn tijd kwijt aan de hulpvragen omtrent armoede	Mee oneens	Mee oneens

Onderlinge samenwerking en betrokkenheid

De onderlinge samenwerking en betrokkenheid wordt bij de nulmeting beoordeeld met een **7**. Dit kan beter, zo wordt toegelicht. De onderlinge samenwerking en betrokkenheid wordt bij de nameting beoordeeld met een **4**. Hierbij wordt toegelicht dat deze beoordeling afhankelijk is met wie de onderlinge samenwerking is. Sommige partners worden als 'stug en stroperig' ervaren, andere als 'vlot'.

Op de stelling 'De ketenpartners zijn goed op de hoogte van elkaars werkzaamheden', wordt beantwoord in de nulmeting 'neutraal' en in de nameting met 'mee oneens'. In de nulmeting wordt gevraagd naar de korte lijntjes tussen de ketenpartners en deze wordt beoordeeld met 'neutraal'. In de nameting wordt gevraagd of de samenwerking door het project is veranderd en dit is niet het geval.

Enthousiasme en betrokkenheid

Hoe belangrijk het project 'Ieder Kind Telt Mee' voor de directie is, wordt beoordeeld met een **8** in de nulmeting en met een **3** bij de nameting. De betrokkenheid van de directie bij het project wordt bij beide metingen beoordeeld met een **8**.

Als afsluiting bij de nameting geeft de respondent mee dat het belangrijk is dat de lessen regelmatig worden voortgezet, bijvoorbeeld eenmaal per jaar waarbij de uitleg over armoede en het spelen van het spel aan de orde komen.

Conclusies

Hieronder zijn de conclusies per doelgroep te lezen, gebaseerd op de resultaten uit de impactmonitoring voor dit eerste projectjaar.

Conclusie leerlingen

Uit de resultaten van de vragenlijsten onder de leerlingen kan geconcludeerd worden dat ze bekend zijn met het **begrip** armoede, het belangrijk vinden dat **op school aandacht wordt besteed aan armoede**, en dat ze het belangrijk vinden om **over armoede te praten in de klas**. De leerkracht wordt over het algemeen gezien als **vertrouwenspersoon** bij wie de leerling terecht kan met een probleem. Echter blijkt dat iets minder dan de helft van de leerlingen **problemen delen met de leerkracht**. Een kwart van de leerlingen gaf aan problemen niet te delen met de leerkracht, met als voornaamste reden dat ze het spannend vinden om hierover te praten. Daarnaast gaf een kwart van de leerlingen aan dat het afhankelijk is van het probleem of het wel of niet wordt besproken met de leerkracht. Wel gaf het overgrote deel van de leerlingen aan zich **veilig** te voelen op school.

De twee gastlessen en gastdocenten worden overwegend **positief** ontvangen door de leerlingen. De meerderheid van de leerlingen gaf aan dat beide gastlessen een goede manier zijn om armoede in de klas te bespreken. Echter scoort het **Arm & Rijk-spel** aanzienlijk hoger. De interactieve vorm van het spel spreekt aan en is een gezellige manier in de klas om een serieus thema te bespreken. Er is ruimte voor verbetering in de uitleg over armoede tijdens de gastlessen. Een deel van de leerlingen vond de uitleg te langdradig en moeilijk te volgen.

Door de gastlessen en het Arm & Rijk-spel is de **bewustwording** onder de leerlingen over armoede gegroeid. De gastlessen draagt bij aan het beter begrijpen hoe het is om buitengesloten te worden en hoe het is om je ergens voor te schamen. Het Arm & Rijk-spel draagt hier volgens de leerlingen net iets minder aan bij. Leerlingen hebben zelf een duidelijk beeld op welke manier ze andere leerlingen in armoede kunnen **helpen**. Spullen geven wordt het meest genoemd, gevolgd door het geven van geld. Als het gaat om wat de leerlingen kunnen doen voor andere leerlingen in de klas, komt het voor een groot deel neer op het delen van ervaringen en er zijn voor elkaar.

Conclusie leerkrachten / schoolteam

Uit de resultaten van de nulmeting kan geconcludeerd worden dat leerkrachten **kennis** hebben van het begrip armoede en sociale uitsluiting, over het algemeen **begrip** hebben voor mensen die in armoede leven, en weten hoe ze armoede en sociale uitsluiting kunnen **herkennen** op school.

Minder bekend is hoe ze leerlingen en/of ouders kunnen helpen bij knelpunten die te maken hebben met armoede. De overgrote meerderheid van de **leerlingen meldt zich nooit bij leerkrachten met hulpvragen**. De leerkrachten die wel hulpvragen binnen krijgen, ervaren regelmatig **onmacht** wanneer ze niet kunnen helpen. Als doorverwijzing nodig is, zijn de intern begeleider, het schoolmaatschappelijk werk en de directeur de meest gebruikte kanalen.

Over het algemeen vonden respondenten dat er sprake is van **solidariteit** op school en tussen de leerlingen. Leerkrachten zijn zich over het algemeen **bewust** van armoede, maar in mindere mate bewust van sociale uitsluiting binnen de school. Ook merken de meeste leerkrachten niet dat er sprake is van pestgedrag met betrekking tot armoede, zowel op school als daarbuiten. Er lijkt geen sterke consensus te zijn onder leerkrachten of het een **taak van de school** is om pestgedrag rondom armoede aan te pakken. Wel vonden ze het belangrijk dat de school aandacht besteedt aan armoede, en gaven ze aan dat armoede een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van de ketenpartners. Er bestond wederom geen consensus over of de school de kosten moet dragen als ouders dit niet kunnen betalen.

Bij het **uitdagen van de leerlingen** wordt over het algemeen meer gekeken naar hun talenten dan naar hun thuissituatie. Echter vonden leerkrachten deze vraag moeilijk te beantwoorden bleek later.

De **ouderbetrokkenheid** wordt over het algemeen door de helft van de leraren als goed ervaren. Er is regelmatig contact tussen ouders en de school, en ouders doen regelmatig mee aan activiteiten van school. Toch meldden ouders zich amper bij leerkrachten als ze problemen hebben omtrent armoede, ondanks dat onder leraren het gevoel heerst dat ouders vertrouwen hebben in de school.

De **evaluatie van de gastlessen** is slechts door één respondent ingevuld, en dus niet representatief voor alle leerkrachten. Deze respondent gaf de gastles een onvoldoende, omdat het niet aansloot bij de belevingswereld van de leerlingen. Het Arm & Rijk-spel kreeg een ruim voldoende en was volgens de respondent een leuke en interactieve manier om armoede in de klas te bespreken.

De **evaluatie van de teamtraining** is door een handjevol respondenten ingevuld, en dus ook niet representatief voor alle schoolteams. Uit de evaluatie kwam naar voren dat de schoolteams de training informatief vonden en het leermateriaal fijn. Wel zou de teamtraining meer verdiepend en interactiever kunnen worden. Een van de respondenten vond dat de teamtraining geen meerwaarde had, omdat er nauwelijks nieuwe informatie naar voren kwam en deze persoon al wist waar naartoe te verwijzen bij hulpvragen omtrent financiële problematiek.

Conclusie directies van scholen

Zowel de nulmeting als de nameting voor directies van scholen zijn slechts door één respondent ingevuld, en beide metingen zijn niet door dezelfde respondent ingevuld. Dit heeft twee gevolgen:

1. Vanwege de kleine steekproefgrootte is de data niet representatief voor alle directies van scholen;
2. Omdat beide metingen niet door dezelfde respondent zijn ingevuld, kan er niks gezegd worden over groei in bepaalde effecten voor en na het project. Immers: een van de respondenten heeft de nulmeting niet ingevuld, waardoor de nameting niet vergeleken kan worden met de nulsituatie; de andere respondent heeft de nameting niet ingevuld, waardoor de nulsituatie niet met de nameting vergeleken kan worden.

Desalniettemin zal hieronder een voorlopige conclusie geschetst worden over de resultaten van de vragenlijsten.

Uit de resultaten van de vragenlijsten kan geconcludeerd worden dat directies van scholen **kennis** hebben van het begrip armoede en sociale uitsluiting, over het algemeen **begrip** hebben voor mensen die in armoede leven, en zich **bewust** zijn van armoede en sociale uitsluiting binnen de school. Beide respondenten gaven aan dat er sprake is van **solidariteit** op school en tussen de leerlingen. Ze gaven aan dat de school aandacht moet besteden aan armoede en vonden het een **taak van de school** om pestgedrag rondom armoede aan te pakken. Echter gaven ze aan dat de school niet de kosten moet dragen als ouders dit niet kunnen betalen.

Beide respondenten vonden het helpen bij **hulpvragen omtrent armoede** geen taak van de directie, en waren beide ook niet veel tijd kwijt aan hulpvragen omtrent armoede. Echter gaf een van de respondenten aan regelmatig hulpvragen binnen te krijgen waarbij hij/zij niet (goed) kon helpen. De andere respondent ervaarde dit niet. Wel ervoerden beide respondenten regelmatig onmacht wanneer ze leerkrachten, leerlingen en/of ouders niet kunnen helpen.

Beide respondenten gaven aan dat **leerkrachten zich bij hen melden** als een leerling problemen heeft die te maken hebben met armoede, maar dat leerlingen dit zelf niet doen. Daarnaast lieten beide respondenten weten in staat te zijn **signalen te herkennen** van leerlingen en/of ouders bij knelpunten die te maken hebben met armoede, en te weten wat ze moeten doen om hen hierbij te **helpen**. Echter gaven beide respondenten aan neutraal te zijn in hun mening over: (1) de hoeveelheid **ondersteuningsmogelijkheden** voor ouders en (2) de mate van duidelijkheid van het **armoedebeleid** van de school.

Een van de respondenten gaf aan bij het **niveau advies** zowel naar de thuissituatie als de talenten van de leerling te kijken, en dat leerkrachten bij het **uitdagen** van de leerlingen ook gestimuleerd werden om naar beide te kijken. De andere respondent gaf echter aan meer naar de thuissituatie dan naar de talenten te kijken van leerlingen als het ging om niveau advies, en dat leerkrachten bij het uitdagen van de leerlingen niet gestimuleerd werden om te kijken naar de thuissituatie of de talenten van de leerling.

Als laatste bleek de **onderlinge samenwerking en betrokkenheid tussen ketenpartners** beter te kunnen. Zo hangt deze af van de specifieke samenwerkingspartner, en zijn ketenpartners niet altijd goed op de hoogte van elkaars werkzaamheden. Dit lijkt niet te zijn veranderd door dit project. Verder zien beide respondenten een hoge mate van **betrokkenheid** van de directie bij dit project.

Praktijkverhalen

Voordat we overgaan op het advies-gedeelte van dit rapport, is het goed om te kijken naar enkele praktijkverhalen: achter de conclusies zit namelijk een hele wereld. Tijdens het evalueren van dit project en het concept-tussenrapport samen met de projectgroep, kwam naar voren dat ze het erg belangrijk vinden om de **context te schetsen waarbinnen dit project opereert, zodat we niet voorbijgaan aan de nuances van de praktijk**. Dit project streeft naar het bevorderen van kansengelijkheid, maar kansengelijkheid bevorderen blijkt in de praktijk niet altijd te lukken volgens de projectgroep. Het is belangrijk om ons hier bewust van te zijn.

Schooladvies

Het begint volgens de projectgroep al bij het geven van schooladvies voor de middelbare school. Vanuit de overheid worden scholen ernstig gemaand om vooral niet naar de thuissituatie van de leerling te kijken bij doorverwijzing naar het voortgezet onderwijs. Echter blijkt dat het voor leerkrachten soms erg lastig is om passend schooladvies te geven puur op basis van de talenten van leerlingen, omdat de thuissituatie toch meespeelt. Immers, als de thuissituatie niet goed is, blokkeert een leerling ook in zijn ontwikkeling. Ook bij het uitdagen van leerlingen lopen leerkrachten hier tegenaan. Dit heeft invloed op het stimuleren en adviseren van de leerlingen. Het stimuleren van kansengelijkheid blijkt een duivels dilemma dat gepaard gaat met gevoelens van onmacht bij leerkrachten. Hieronder is een belevingsverhaal te lezen van een leerkracht van een van de deelnemende scholen aan dit project. Dit verhaal schetst de realiteit van dit project:

Leerkracht basisonderwijs

"Als leerkracht van groep 8 houd ik rekening met de mogelijkheden en kansen die leerlingen verdienen en de talenten die ze bezitten. Gaandeweg het laatste schooljaar van de basisschool worden de adviezen voor het vervolgonderwijs gegeven.

Ieder jaar zie ik leerlingen die ik een goede school wens voor hun toekomst. In sommige gevallen denk ik dan aan een school in de stad Groningen, maar weet ik dat het voor ouders een opgave wordt om de treinreis naar Groningen te bekostigen. Daarom wordt er met regelmaat voor een school in de buurt gekozen die misschien minder bij de leerling past.

Wanneer we het hebben over kansengelijkheid ligt het er soms aan waar jouw wieg staat. Reistijd en reiskosten kunnen een belemmering zijn voor ouders en leerlingen. Wanneer we het probleem van hoge reiskosten kunnen ondervangen door gratis OV voor scholieren vanaf 12 jaar, zou dit de schoolkeuze kunnen beïnvloeden."

Bewustwording sociale uitsluiting

Uit het onderzoek bleek dat leerkrachten zich over het algemeen minder bewust zijn van sociale uitsluiting dan van armoede, en veelal niet merken dat er sprake is van pestgedrag omtrent armoede. Volgens de projectgroep was deze vraag lastig te beantwoorden voor leerkrachten. Enerzijds omdat pestgedrag volgens hen veelal te maken heeft met sociale uitsluiting en niet specifiek met armoede. Anderzijds omdat het erg lastig is om precies te weten waarom iemand gepest wordt. Dit heeft vaak meerdere factoren, en het is niet reëel om dit in te schatten of uit te vragen bij leerlingen bijvoorbeeld.

Melden bij leerkrachten

Uit het onderzoek blijkt dat ouders zich amper melden bij leerkrachten. Echter ontbreekt hier volgens de projectgroep enige nuance, en heeft dit voornamelijk met cultuurverschil in de regio te maken. Zo komen ouders in de stad Groningen sneller naar leerkrachten en directies toe als ze financiële problemen of pedagogische zorgen hebben dan in Oost-Groningen. Verder werd genoemd dat communicatie tussen school en ouders vooral lastig is bij ouders waar iets mis is thuis, omdat zij veelal weinig vertrouwen hebben in hulp(verlening).

Niet alleen ouders, maar ook leerlingen blijken zich vrijwel nooit te melden bij leerkrachten, ook al voelen ze zich veilig op school. Naast het cultuurverschil, komt dit volgens de projectgroep ook omdat leerlingen op school niet willen praten over hun thuissituatie; daar willen en kunnen ze het loslaten en zichzelf zijn.

Taakverschuiving onderwijs-zorg

Wat nu precies de taak van de school is, is een *hot item* op dit moment volgens de projectgroep. Van origine is het de taak van de school om onderwijs te geven. Echter, vooral sinds Corona merken ze dat dit aan het verschuiven is, en dat het nu onduidelijk is wat op het bordje van de school ligt en wat aan de zorg gegeven moet worden. Bij de zorg ligt volgens hen dezelfde vraag. Uit het onderzoek bleek ook dat leerkrachten en directies vonden dat de school aandacht moest besteden aan armoede, maar niet goed wisten welke specifieke taken en verantwoordelijkheden hier dan bij hoorden. Dit zorgde voor gevoelens van onmacht.

Volgens de projectgroep gaven de resultaten van de directies van scholen in dit onderzoek een vertekend beeld. Uit de resultaten bleek dat directies van scholen het helpen bij hulpvragen omtrent armoede geen taak vonden van de directie. Echter is het volgens hen vooral dat directies van scholen veel zien en horen over armoede, maar worstelen met hoe ze hier vanuit hun positie

iets aan kunnen doen. De onmacht die uit het onderzoek naar voren kwam versterkt dit beeld. De projectgroep lichtte toe dat directies zorgen voor kennis over armoede, zaken zoals weggeefkasten, en het organiseren van trainingen, maar dat daar hun invloed ophoudt. Directe hulpvragen komen vaak niet bij directies terecht maar eerder bij leerkrachten, intern begeleiders of functionarissen. Zeker in de provincie, waar het volgens de projectgroep hiërarchie gevoeliger is en ouders niet snel met problemen naar een directeur gaan.

Verhevigde problematiek

Volgens de projectgroep lopen scholen ook steeds meer tegen onmacht aan, omdat de problematiek van leerlingen heftiger wordt en vroeger begint, vooral sinds Corona. Zo zien ze dat kleuters steeds minder sociaal begaafd binnenkomen, omdat ze minder hebben kunnen oefenen met socialisering tijdens Corona. Ook in de hogere klassen en in het voortgezet onderwijs zien leerkrachten steeds heftiger wordende problematiek, omdat kinderen zich steeds vroeger ontwikkelen (bijv. eerder ongesteld worden) en door Corona minder goed gesocialiseerd zijn. Dit uit zich vooral in een heftige groepsdynamiek. Daarnaast dragen kinderen volgens de projectgroep ook meer op hun schouders mee dan eerder, omdat ze meer meekrijgen wat er gebeurt in de wereld en minder naïef (kunnen) zijn.

Armoedebeleid

Uit het onderzoek bleek dat het armoedebeleid van de scholen niet altijd even duidelijk was, zowel voor de leerkrachten als de directies zelf. Volgens de projectleider gaven vrijwel alle directeuren aan geen armoedebeleid te hebben, maar wel zaken zoals een weggeefkast. Volgens de projectgroep gaat het armoedebeleid nu echt pas komen op scholen, omdat de aandacht voor armoede de laatste jaren meer door begint te sijpelen in het onderwijsveld. Naast onderzoek naar de invloed van armoede, heeft Corona ook invloed gehad op de bewustwording omtrent armoede. Immers: tijdens corona merkten scholen bijvoorbeeld pas hoeveel kinderen geen laptop hadden en deze moesten lenen. Voor Corona konden ouders dit soort zaken beter verhullen.

Werkdruk en wisselingen

De werkdruk in zowel het onderwijs als de zorg is enorm hoog volgens de projectgroep, en er zijn veel wisselingen in de zorg (bijv. van casemanagers) waardoor de samenwerking en afstemming tussen ketenpartners soms vastloopt en passende zorg voor leerlingen vertraagt. Door de verschuiving van taken krijgt het onderwijs hierdoor steeds meer het gevoel van "oh moeten wij dit ook nog oppakken?"; aldus de projectgroep.

Advies

Hieronder zijn de adviezen per doelgroep te lezen, gebaseerd op de resultaten en conclusies uit de impactmonitoring voor dit eerste projectjaar.

Advies leerlingen

Het is aan te bevelen om met leerlingen **in gesprek te blijven over armoede**. De leerlingen geven aan dat ze het belangrijk vinden om erover te praten, maar ook dat ze het spannend vinden om over problemen te praten met de leerkracht. Beide gastlessen worden zowel door leerlingen als een van de leerkrachten als een goede manier gezien om armoede bespreekbaar te maken in de klas, maar vooral het Arm & Rijk-spel werd als een leuke en interactieve manier ervaren om over het onderwerp te praten. De gastles daarentegen speelde volgens een van de leerkrachten niet direct genoeg in op de belevingswereld van de leerlingen. Het was volgens een deel van de leerlingen niet interactief genoeg waardoor deze als lang(dradig) werd ervaren. Echter kwam wel uit het onderzoek naar voren dat de gastles meer bijdraagt aan mate van bewustwording dan het Arm & Rijk-spel. Het is aan te bevelen om de inhoud van deze **gastles kritisch te evalueren**, samen met leerkrachten, en te zorgen dat deze anders gepresenteerd kan worden zodat het elke leerling aanspreekt.

Daarnaast zag de projectgroep een kans voor het onderwijs om leerlingen (in armoede) beter te ondersteunen bij de **overgang tussen primair onderwijs en voortgezet onderwijs**. Bijvoorbeeld door middel van mentoren of **functionarissen** die van PO naar VO meelopen om leerlingen succeservaringen te geven.

Advies leerkrachten / schoolteam

Leerkrachten zijn het erover eens dat de school aandacht moet besteden aan armoede. Echter bestaat er geen sterke consensus over de uitvoering hiervan: moet de school pestgedrag aanpakken, of de kosten dragen als ouders dit niet kunnen betalen? Dit lijkt niet duidelijk genoeg vastgelegd in het **armoedebeleid** van de school. Ook de directies van scholen bleken neutraal in hun mening over de mate van duidelijkheid van hun armoedebeleid. Het is aan te bevelen om zowel tijdens het directie gesprek als tijdens de teamtraining kritisch door het armoedebeleid en de ondersteuningsmogelijkheden van de scholen te gaan.

Daarnaast bleken zowel ouders als leerlingen zich vrijwel nooit te melden bij leerkrachten bij knelpunten die te maken hebben met armoede. Bovendien, wanneer leerlingen en/of ouders zich wel meldden, wisten leerkrachten veelal niet hoe ze hen konden helpen en ervoer een deel van de leerkrachten hierdoor regelmatig onmacht. Het **uitbreiden van de functie van de functionaris** in het tweede projectjaar kan de leerkrachten ontzorgen en ondersteunen bij hulpvragen rondom armoede. Ook de projectgroep zag een schone kans voor de functionaris, aangezien deze wegen naar ondersteuning kent die soms onbekend zijn bij leerkrachten, waardoor leerlingen beter geholpen kunnen worden en leerkrachten minder onmacht ervaren.

Vanwege de **kleine steekproefgrootte** is het lastig om advies te geven wat betreft de **teamtraining**. Deze werd over het algemeen als informatief ervaren. Verbeterpunten volgens de respondenten waren dat de training meer verdiepend en interactiever mocht zijn, en dat er te weinig nieuwe informatie naar voren kwam. Een aantal leden van de projectgroep merkte frustratie bij de leerkrachten, omdat zij het onderwerp belangrijk vonden maar moedeloos werden omdat ze niet alle hulpvragen konden oplossen. Volgens de projectgroep is het belangrijk dat in de teamtraining naar voren komt dat de wereld groter is dan school, dat leerkrachten niet zozeer het probleem hoeven op te lossen, maar dat signaleren soms al voldoende kan zijn. Daarnaast moet in de teamtraining duidelijk worden welke taak bij wie ligt en welke initiatieven en organisaties er zijn om leerlingen naar door te verwijzen. Naast de inzet van een functionaris zou dit het gevoel van onmacht bij leerkrachten ook kunnen verminderen.

Advies directies van scholen

Vanwege de **zeer kleine steekproefgrootte** is lastig om advies te geven wat betreft directies van scholen voor dit project. Wel valt op dat de directieleden aandacht willen besteden aan armoede, maar het vooral hun taak vinden om pestgedrag rondom armoede aan te pakken, niet zozeer hulpvragen rondom armoede. Bovendien ervaren beide respondenten regelmatig onmacht wanneer ze mensen niet konden helpen, en gaf een van de respondenten aan regelmatig hulpvragen binnen te krijgen waarbij hij/zij niet (goed) kon helpen. Wederom kan het **uitbreiden van de functie van de functionaris** in het tweede projectjaar de directie ontzorgen bij hulpvragen rondom armoede, en kan de functionaris de hoeveelheid en toegankelijkheid van de ondersteuningsmogelijkheden voor ouders helpen optimaliseren. Daarnaast kan de functionaris helpen om meer onderlinge samenwerking en betrokkenheid tussen de ketenpartners te bewerkstelligen, door als spin in het web te fungeren en voor korte(re) lijntjes te zorgen.

Advies functionarissen

Tijdens het evalueren van dit project en het concept-tussenrapport samen met de projectgroep, werd alvast vooruitgeblikt op de uitbreiding van de functie van de functionarissen, dat vanaf het tweede projectjaar plaats zal vinden. De projectgroep was overtuigd van de **meerwaarde** van de functionarissen:

- **Ondersteunt leerkrachten:** leerkrachten kunnen problemen signaleren en overleggen met of doorverwijzen naar een functionaris als een casus te moeilijk voor hen is;
- **Onafhankelijke vertrouwensrol:** leerlingen kunnen op een informele manier praten met iemand die er voor hen is en niet van school is;
- **Laagdrempelig:** ouders kaarten problemen eerder aan bij een functionaris dan bij een leerkracht of directeur, omdat de functionaris meer laagdrempelig is.

Omdat het gaat om een beperkt aantal uur waarmee de functie wordt uitgebreid, op een beperkt aantal scholen, moet er volgens de projectgroep goed gekeken worden naar de **invulling van de rol van de functionaris**. Zeker omdat de rol van een functionaris volgens de projectgroep zeer **persoonsafhankelijk** is. Een groot deel van de projectgroep, als ook de welzijnsorganisaties die we voor het tweede projectjaar al gesproken hebben, pleit voor het **uitbreiden van de functie van reeds bestaande verbindende functionarissen**. Redenen hiervoor zijn:

- Het kost **tijd** voordat school en ouders gewend zijn aan een nieuw aangestelde functionaris en er daadwerkelijk casussen aangemeld worden bij deze persoon. Terwijl de bestaande verbindende functionaris al een **bekend gezicht** is, wat een voorsprong geeft omdat deze persoon al een ingang heeft.
- Een nieuw aangestelde functionaris zal, vanwege het huidige budget, hoogstens een dag per week per school aanwezig kunnen zijn. Volgens de projectgroep wijst onderzoek naar de bestaande verbindende functionarissen uit dat het belangrijk is dat zij **meer uur aanwezig zijn op scholen** om hen goed te kunnen ondersteunen, en zodat ouders, leerlingen en leerkrachten hen beter weten te vinden.

Bovendien werd door een deel van de projectgroep genoemd dat de functionaris en de **intern begeleider** van scholen natuurlijke partners moeten zijn, omdat ze niet zonder elkaars input kunnen. Het uitbreiden van de functie van de functionaris zou daarom niet alleen in samenspraak met gemeenten en scholen moeten gebeuren, maar de intern begeleider zou hier ook een rol in moeten hebben.

Colofon

Onderzoekers

Kim Bakker, Tineke Knot, Lizet Uiterwijk

Correspondentie

kim@alexanderimpact.nl

Met dank aan alle betrokken stakeholders voor het delen van hun ervaringen en meningen, en voor de mooie samenwerking.